

บทที่ 2

ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

เป็นการเสนอแนวคิดทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่จะนำมาใช้ ในการเชื่อมโยงตัวแบบเชิงสาเหตุและผลของความถี่ในความสำเร็จในเชิง ความคาดหวังทางการศึกษาในชั้นต่อไป ขั้นตอนการเสนอประกอบด้วย (1) การ สร้างทฤษฎีเชิงสาเหตุและผล หรือการสร้างตัวแบบเชิงสาเหตุและผล (2) แนวคิด ทฤษฎีที่อธิบายขอบเขตเงื่อนไข (scope condition) ในการโยงความสัมพันธ์ ระหว่างตัวแปรในตัวแบบประกอบด้วย แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบรรลุสถานภาพ แนวทฤษฎีสัมัยใหม่ และแนวคิดเฉพาะเรื่อง และ (3) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

(1) การสร้างทฤษฎีเชิงสาเหตุและผล

จากผลงานที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการสร้างทฤษฎีที่อธิบายความสัมพันธ์ ในเชิงสาเหตุและผล (causal model) ของ Turner (1982 : 8)

นั้น กล่าวว่า ในการสร้างทฤษฎีจะต้องประกอบด้วย

1. มีแนวคิด (concepts) ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมจำนวนหนึ่ง ที่สามารถ จะนำมานิยามปฏิบัติการได้

2. ประกอบด้วยข้อความชุดหนึ่งที่แน่นอนซึ่งจะเป็นตัวกำหนด ขอบเขตเงื่อนไข ของการกล่าวอธิบายความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผล

3. รูปแบบของกระบวนการเชิงสาเหตุและผลจะอธิบายถึงผลของการ ที่ตัวแปรตัวหนึ่งมีต่อตัวแปรอื่น ๆ โดยไม่ได้เน้นระดับสูงต่ำ (hierarchical ordering) ของข้อความเหล่านั้น กล่าวคือ เป็นการเชื่อมโยงกันในทาง สาเหตุและผลของตัวแปรในตัวแบบ

การอธิบายความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลจะครอบคลุมไปถึงความ พยายามในการที่จะโยงความต่อเนื่องของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่มีอิทธิพลต่อกัน จนเกิดเป็นปรากฏการณ์ขึ้นมา ดังนั้น การสร้างทฤษฎีที่อธิบายความสัมพันธ์ในเชิง สาเหตุและผล จะทำให้สามารถเชื่อมโยงตัวแปรต่าง ๆ เข้าด้วยกันได้อย่างต่อเนื่อง จนทำให้สามารถมองเห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในตัวแบบที่ได้สร้างขั้นนั้น

นอกจากนั้นการสร้างทฤษฎีดังกล่าวยังมีข้อดีในการที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมได้มากกว่า ทั้งนี้ เนื่องจากการอธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ในสังคมมักจะมีตัวแปรที่เป็นสาเหตุหลายตัวที่จะมาอธิบายผลต่อตัวแปรตาม และถึงแม้ตัวแปรแต่ละตัวอาจมีความสำคัญไม่เท่ากันในการอธิบายผลก็ตาม แต่เราก็สามารถนำตัวแปรทุกตัวที่คาดว่าจะมีผลต่อตัวแปรตามใส่เข้าไปในตัวแบบได้พร้อม ๆ กัน และรูปแบบความสัมพันธ์ก็จะออกมาในรูปของแผนผังการอธิบาย (flow diagram) ที่ระบุว่าอะไรเป็นเหตุของอะไร เชื่อมโยงกันต่อไปเป็นทอด ๆ

ในปัจจุบันการสร้างตัวแบบที่อธิบายความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมในหมู่นักสังคมวิทยาเป็นอันมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องการบรรลุสถานภาพ เพราะเป็นรูปแบบทฤษฎีที่สามารถใช้เทคนิคทางสถิติต่าง ๆ ได้มาก

กล่าวคือเมื่อนักวิจัยใช้หลักทฤษฎีเป็นพื้นฐานในการเชื่อมโยงตัวแปรในตัวแบบเชิงสาเหตุและผลอย่างชัดเจน ปราศจากเงื่อนงำแอบแฝงแล้วทำการทดสอบทฤษฎีโดยวิธีการทางสถิติ เช่น การวิเคราะห์วิถีมาใช้ ก็จะทำให้การโต้แย้งหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่กำลังศึกษาอยู่ให้ดำเนินไปอย่างสมเหตุสมผล และช่วยลดข้อขัดแย้งอันอาจเกิดขึ้นได้ภายหลัง ดังนั้น กล่าวได้ว่า การสร้างตัวแบบที่อธิบายความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลนี้ เป็นการผสมผสานความรู้ทางทฤษฎีเข้ากับวิธีการทางสถิตินั่นเอง

(2) แนวคิดทฤษฎีที่อธิบายขอบเขตเงื่อนไข

สำหรับทฤษฎีที่อธิบายขอบเขตเงื่อนไขในการโยงความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในตัวแบบ ประกอบด้วย แนวความคิดทางทฤษฎีและแนวคิดเฉพาะเรื่องดังต่อไปนี้คือ

1. ทฤษฎีเกี่ยวกับการบรรลุสถานภาพ (status attainment) แนวคิดเกี่ยวกับการบรรลุสถานภาพนี้เราจะมองถึงผลกระทบของชาติวุฒิ (ascribed status) และลักษณะที่มีต่อการบรรลุสถานภาพทางสังคม และตำแหน่งทางสังคม โดยจะพิจารณาองค์ประกอบต่าง ๆ ในมิติของ "ความสำเร็จ" (achievement) ของตำแหน่งทางสังคม เช่น ความทะเยอทะยาน การศึกษา

งานที่ทำครั้งแรกและการแต่งงาน ซึ่งเป็นส่วนที่ได้รับผลกระทบจากองค์ประกอบ
 ชชาติวุฒิ การศึกษาส่วนใหญ่ ทางสังคมวิทยาและจิตวิทยาสังคม จะพิจารณาถึง
การเพิ่มความสำคัญขององค์ประกอบของความสำเร็จ เพื่อที่จะบรรลุตำแหน่งทาง
สังคม หรือสถานภาพทางสังคม

Davis (1948 อ้างใน Matras 1975 : 288) ได้วิเคราะห์
 ความสำเร็จในรูปของขบวนการแข่งขัน (competitive process) โดยเขา
 เน้นขบวนการ institutionalization ของการประสบผลสำเร็จว่าเป็น
 พื้นฐานในการบรรลุบทบาททางสังคม ผลของการแข่งขันจะประเมินจากพื้นฐานของ
 ความสามารถ หรือความสำเร็จเพียงอย่างเดียว โดยเขาพยายามเชื่อมโยง
 ระหว่างองค์ประกอบชชาติวุฒิและองค์ประกอบในความสำเร็จ โดยพิจารณาจาก
 แรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ (achievement motive) และการยึดถือความสามารถ
 ตลอดจนการศึกษา (การฝึกฝน) แต่ปรากฏว่าการบรรลุสถานภาพก็จะถูกจำกัด
 โดยชชาติวุฒิ หรืออาจกล่าวได้ว่า ชชาติวุฒิเป็นตัวกำหนดจำนวนผู้เข้าแข่งขัน

Blau และ Duncan (1967 อ้างใน Matras: 1975 :
 291) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับการบรรลุสถานภาพในรูปของกระบวนการจัดช่วงชั้น
 (process of stratification) โดยกล่าวว่า "สิ่งที่สำคัญ
 ที่สุดของกระบวนการแบ่งช่วงชั้นก็คือ การที่บุคคลถูกกำหนดเข้าไปในตำแหน่ง
 ต่าง ๆ ของระบบตั้งแต่เกิดมา ซึ่งก็คือ ชชาติวุฒิ อันจะเป็นตัวควบคุม
 (constraints) การประสบความสำเร็จ และเมื่อกระบวนการแบ่งช่วงชั้น
 ใด ๆ ขยายใหญ่ขึ้น สังคมซับซ้อนมากขึ้นก็ต้องพิจารณาทั้งชชาติวุฒิและการ
 ประสบความสำเร็จ"

*^{xxx} สำหรับปัจจัยหรือองค์ประกอบที่มีผลกระทบต่อความคาดหวังทางการ
 ศึกษา (educational expectation) มีดังต่อไปนี้คือ

1. ภูมิหลังของครอบครัว (family background) ตัวบ่งชี้ที่
 สำคัญที่สุดของขบวนการจัดช่วงชั้นทางสังคมก็คือระดับความสัมพันธ์ระหว่างภูมิหลัง
 ทางสังคมหรือครอบครัวกับการประสบผลสำเร็จ สำหรับภูมิหลังของครอบครัวนี้

ในฐานะที่เป็นตัวแปรเกี่ยวกับชาติวุฒิ จะพิจารณาถึงการศึกษาของบิดา อาชีพของ บิดา และขนาดของครอบครัว Blau และ Duncan (1967 อ้างใน Duncan, Featherman, Duncan 1972 : 8) ได้ทำการศึกษา และ พบว่าลักษณะของผู้ปกครองจะมีผลกระทบต่อการศึกษา และจะมีผลต่อ เนื่องไปถึงการบรรลุทางอาชีพ

Lasswell (1965 : 412) ได้กล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่าง ภูมิหลังทางสังคมกับการศึกษาไว้ว่า หักศนคติ ค่านิยม สถานภาพทางอาชีพ รายได้ ของครอบครัว จะเป็นองค์ประกอบที่มีผลต่อการประสบผลสำเร็จทางการศึกษาของ เด็ก และ Sibley (1942 อ้างใน Lasswell 1965 : 412) ได้กล่าวว่า "เด็กที่ผ่านกระบวนการคัดเลือกทางการศึกษามักจะมีผู้ปกครองที่มีสถานภาพสูง... และขณะเดียวกันก็จะเป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อโอกาสในการเตรียมตัวที่จะมี อาชีพที่ดีต่อไปในอนาคต"

2. ความสามารถทางการศึกษา (academic performance)

ความสามารถทางการศึกษาจะพิจารณาถึงระดับปัญญาของเด็กว่าเป็นอย่างไร ตัวบ่ง ชี้ (indicator) ที่สำคัญประการหนึ่งในการบรรลุทางการศึกษาของบุคคลใน ระยะยาวก็คือ คะแนนเฉลี่ยที่ได้รับจากโรงเรียน (B. Duncan : 1968 อ้างใน Matras 1975 : 293) นอกจากนั้นเขายังยืนยันว่า ระดับปัญญาจะมีผลกระทบต่อ การบรรลุทางการศึกษาของนักเรียนมากกว่าอิทธิพลของการศึกษาของบิดา อาชีพของบิดา และขนาดของครอบครัว โดยความก้าวหน้าทางการศึกษาในโรงเรียน จะขึ้นอยู่กับว่าเด็กมีระดับปัญญามากน้อยเพียงใด ดังนั้น กล่าวได้ว่า ความสามารถ ทางการศึกษาของนักเรียนจะมีผลโดยตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน

3. อิทธิพลของบุคคลที่มีความสำคัญ¹ (significant other's influence)

อิทธิพลของบุคคลที่มีความสำคัญ จะเป็นตัวแปรที่มีอิทธิพลในการ ชักเกลางทางสังคม (socialization) เกี่ยวกับค่านิยมในความสำเร็จ โดย

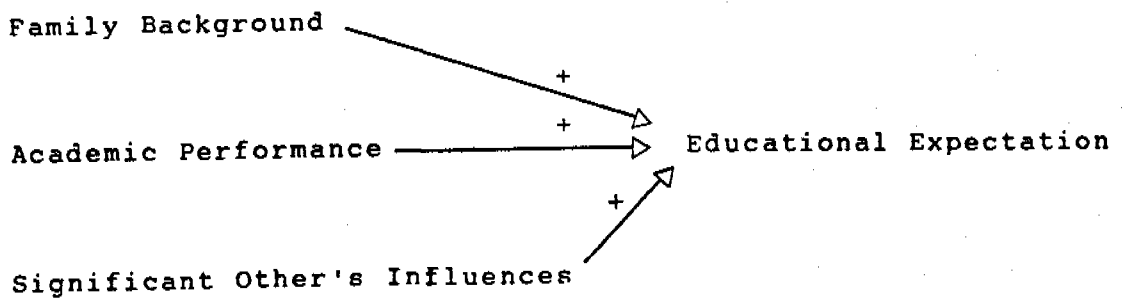
¹ หมายถึงบุคคลที่มีความหมายต่อตัวนักเรียน เป็นบุคคลที่นักเรียน จะเอามา เป็นแบบอย่างในการกำหนดความต้องการของตนเอง

จะพิจารณาถึงการกระตุ้นการศึกษาของครอบครัวในฐานะที่เป็นตัวเร่งอันแรกของนักเรียนตั้งแต่เกิดมา โดยครอบครัวจะเป็นกลไกการถ่ายทอดค่านิยมต่าง ๆ ทางสังคมสู่ตัวเด็กในระยะเริ่มแรก และเด็กก็จะรับค่านิยมต่าง ๆ เหล่านั้นมาเป็นของตนเอง

การกระตุ้นทางการศึกษาของครู ครูในฐานะที่เป็นบุคคลที่นักเรียนให้ความสำคัญ ให้ความเชื่อถือ โดยครูจะมีบทบาทในการชักเงาแนวความคิดต่าง ๆ ของนักเรียนในยามที่เด็กมาเรียนหนังสือในโรงเรียน

แผนการศึกษาของเพื่อน เพื่อนสนิทของนักเรียนจะเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อความคิดของนักเรียน ในการที่จะเลือกแนวทางในการศึกษาต่อ เพราะนักเรียนจะมีความรู้สึกในการเปรียบเทียบกับเพื่อน โดยที่อาจมีความรู้สึกคล้อยตามความคิดของเพื่อนสนิทไปด้วย

ดังนั้น สามารถสรุปเป็นรูปแบบความสัมพันธ์ได้ดังนี้

2. แนวทฤษฎีสมัยใหม่ (modern theory)

Baldrige (1980 : 278) ได้เสนอว่าทฤษฎีที่

สามารถอธิบายการเข้าเรียนต่อของเด็กนักเรียนมีหลายทฤษฎีด้วยกันคือ

1. Modeling Theory : ผู้ปกครองที่มีการศึกษาสูงจะมีแนวโน้มในการกระตุ้นนักเรียนในการเรียนและการศึกษาต่อ โดยเด็กจะเอาแบบอย่าง (life patterns) ของผู้ปกครองมาเป็นตัวกำหนดระดับความต้องการของเขาว่าอย่างน้อยที่สุดความคาดหวังของเขาก็จะเทียบเท่าของผู้ปกครอง
2. Opportunity Theory : เด็กจากครอบครัวที่มีรายได้สูงและอาศัยอยู่ในเมืองใหญ่ ๆ จะมีโอกาสในการเรียนต่อมากกว่า เพราะในเมืองมีสถาบันการศึกษาที่มากกว่า ขณะเดียวกันก็มีฐานะพอที่จะใช้จ่ายในการศึกษาได้
3. Reference Group Theory : นักเรียนที่อยู่ในกลุ่มเพื่อนที่มีความต้องการในการเรียนต่อ นักเรียนก็จะต้องการมีแผนที่จะเรียนต่อเช่นกัน
4. Ability Theory : ผู้ที่ขยันและมีความฉลาดก็มีแนวโน้มในการเรียนต่อสูงขึ้น

3. แนวความคิดเฉพาะเรื่อง

ในการวิจัยความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียนนี้ จะใช้แนวความคิดเกี่ยวกับ significant other's influences มาอธิบายถึงอิทธิพลของบุคคล

ที่สำคัญคือนักเรียนซึ่งประกอบด้วย บิดามารดา ครู และเพื่อนว่าจะมีอิทธิพลต่อความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียนได้อย่างไร หรือกล่าวได้ว่า รูปแบบการเชื่อมโยงอิทธิพลของบุคคลที่มีความสำคัญที่มีต่อความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียนนั้น แนวความคิดเกี่ยวกับ significant other's influences สามารถอธิบายการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นได้

แนวคิดเกี่ยวกับ significant others และ reference group เป็นแนวคิดที่เป็นรากฐานของกระบวนการขัดเกลาทางสังคม โดยแนวทฤษฎีเกี่ยวกับ reference group นั้น จะกล่าวยืนยันถึงความทะเยอทะยานของคนตลอดจนการประเมิน self-concept ว่า นอกจากได้รับผลกระทบจากตำแหน่งในสังคมแล้ว ยังจะได้รับอิทธิพลจากบุคคลพิเศษที่ตนได้ให้ความเชื่อถือหรือให้ความสำคัญ

Mead (1934) ได้เสนอความคิดเกี่ยวกับ interaction ระหว่าง self กับ significant and generalized others โดยกล่าวถึงพัฒนาการของ self ที่ได้รับผลกระทบจาก significant others และ generalized others ที่มีส่วนช่วยในการก่อรูปร่างของบุคคลนับตั้งแต่บิดามารดา เพื่อน ซึ่งมีส่วนสำคัญในระยะแรกในชีวิต (primary socialization) อันจะส่งอิทธิพลในชีวิตต่อไป โดยปัจจัยที่สำคัญที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลง self-concept ที่สำคัญก็คือ significant others significant others หมายถึง บุคคลที่มีความสำคัญต่อบุคคลหนึ่งที่ยึดเอาความสำคัญของบุคคลนั้นมาเป็นระดับความทะเยอทะยานของเขา

ในการศึกษานี้จะใช้คำว่า significant other's influence ซึ่งเป็นคำที่เหมาะสมมากกว่า reference groups² เพราะว่า เป็นบุคคลที่สามารถแยกออกจากกลุ่มได้ชัดเจน เช่น เพื่อนบางคน ผู้ร่วมงานบางคน สมาชิก

² Schmitt (1972) ได้เสนอให้ใช้คำว่า reference other แทน ทั้งนี้เนื่องจากปัญหาที่เกิดขึ้นคือผู้ที่จะเป็นมาตรฐาน อาจไม่ใช่กลุ่มบุคคลเป็นหลัก

ในครอบครัวบางคน หรือครูบางคน ซึ่งมีฐานะเป็นตัวเร่งที่มีอิทธิพลต่อบุคคล
 / Sewell, Haller และ Portes (1969 : 83) ใ้ค้นำ
 แนวคิดทางจิตวิทยาสังคมมาอธิบายการเปลี่ยนแปลงระดับความคาดหวังทางการ
 ศึกษา และความคาดหวังทางอาชีพ ซึ่งจะนำไปสู่การบรรลุทางการศึกษา และ
 และการบรรลุทางอาชีพในขั้นสุดท้าย โดยกล่าววว่า "โครงสร้างทางสังคมและ
 องค์ประกอบทางจิตวิทยา อันประกอบด้วยตำแหน่งในทางสังคม และ
 ความสามารถทางสมอง (mental ability) โดยเฉพาะอย่างยิ่งอิทธิพลของ
 บุคคลที่มีความสำคัญ จะมีผลต่อนักเรียน กล่าวคือ นักเรียนจะมีการสั่งสม
 ประสบการณ์ในการเพิ่มความสามารถของตน และจากอิทธิพลของบุคคลที่มีความ
 ที่มีความสำคัญนี้ จะมีผลในการประเมินความสามารถของตนและจะมีผลต่อเนื่อง
 ไปถึงระดับความทะเยอทะยานหรือความต้องการทางการศึกษาและอาชีพ"

อิทธิพลของผู้ที่มีความสำคัญที่ใช้ในการศึกษานี้ ประกอบด้วย ครอบครัว
 เพื่อน และครู ซึ่งจะนำมาพิจารณาในรูปของการกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว
 แผนการศึกษาของเพื่อน และการกระตุ้นทางการศึกษาของครู ในฐานะที่มีอิทธิพล
 ต่อความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน

(3) ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียนที่ได้
 นำเสนอในรูปแบบที่อธิบายความสัมพันธ์ในเชิงสาเหตุและผลได้แก่ งานวิจัยของ
 Reberg และ Westby (1967 : 362-374) โดยได้สร้างตัวแบบในเชิง
ทฤษฎีที่ครอบคลุมปัจจัยที่มีผลกระทบต่อความคาดหวังทางการศึกษา และทำการ
ทดสอบตัวแบบที่สร้างขึ้น โดยมีสมมุติฐานดังนี้

1. ระดับอาชีพของบิดา จะมีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวัง
 ทางการศึกษา คือ ถ้าบิดามีอาชีพอยู่ในระดับสูง บุตรจะมีความคาดหวังทาง
 การศึกษาสูง ถ้าบิดามีอาชีพในระดับต่ำ บุตรจะมีระดับความคาดหวัง
 ทางการศึกษาต่ำ

2. ระดับการศึกษาของครอบครัว จะมีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษา คือ ถ้าระดับการศึกษาของครอบครัวสูง บุตรจะมีความคาดหวังทางการศึกษาสูง ถ้าครอบครัวมีระดับการศึกษาต่ำ บุตรจะมีความคาดหวังทางการศึกษาต่ำด้วย

3. ความดีในการกระตุนทางการศึกษาของครอบครัว มีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษา คือ ยิ่งถ้ามีความดีในการกระตุนทางการศึกษาของครอบครัวสูง บุตรจะมีความคาดหวังทางการศึกษาสูง ถ้าความดีในการกระตุนการศึกษาของครอบครัวต่ำ บุตรจะมีความคาดหวังทางการศึกษาต่ำ

4. ขนาดของครอบครัวมีผลกระทบในทางตรงกันข้ามกับความคาดหวังทางการศึกษา คือ ยิ่งขนาดของครอบครัวใหญ่ขึ้น ความคาดหวังทางการศึกษาของบุตรจะลดลง และถ้าขนาดของครอบครัวเล็กลง ความคาดหวังทางการศึกษาของบุตรจะสูงขึ้น

5. การศึกษาของบิดามีผลกระทบทางตรงต่อระดับอาชีพของบิดา คือ ถ้าบิดามีระดับการศึกษาสูง จะทำให้บิดามีอาชีพในระดับสูง ถ้าบิดามีระดับการศึกษาต่ำ จะทำให้บิดามีอาชีพในระดับต่ำด้วย

6. การศึกษาของบิดามีผลกระทบในทางตรงกันข้ามกับขนาดของครอบครัว คือ ถ้าบิดามีการศึกษาในระดับสูง จะมีขนาดของครอบครัวเล็กลง ถ้าบิดามีระดับการศึกษาต่ำ จะมีครอบครัวขนาดใหญ่

7. อาชีพของบิดามีผลกระทบในทางตรงกันข้ามกับขนาดของครอบครัว คือ ถ้าบิดามีอาชีพในระดับสูง จะมีครอบครัวขนาดเล็ก ถ้าบิดามีอาชีพในระดับต่ำ จะมีขนาดของครอบครัวใหญ่

8. การศึกษาของบิดามีผลกระทบทางตรงต่อความดีในการกระตุนทางการศึกษาของครอบครัว คือ ถ้าบิดามีการศึกษาในระดับสูงก็จะมีความดีในการกระตุนการศึกษาสูง ถ้าบิดามีการศึกษาในระดับต่ำ ก็จะมีความดีในการกระตุนการศึกษาต่ำ

9. อาชีพของบิดามีผลกระทบทางตรงต่อความดี ในการกระตุนการศึกษาของครอบครัว คือ ถ้าบิดามีอาชีพอยู่ในระดับสูง จะมีความดีในการกระตุนทางการศึกษาสูง ถ้าบิดามีอาชีพอยู่ในระดับต่ำ จะมีความดีในการกระตุนทางการศึกษาต่ำ

10. ขนาดของครอบครัวมีผลกระทบในทางตรงกันข้ามกับความดีในการกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว คือ ถ้าครอบครัวมีขนาดใหญ่ ความดีในการกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัวจะลดลง ถ้าครอบครัวมีขนาดเล็ก ความดีในการกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัวจะสูงขึ้น

ข้อมูลในการวิเคราะห์ได้จากการใช้แบบสอบถาม โดยเก็บรวบรวมข้อมูลจากนักเรียนชั้นมัธยมปลายปีที่ 2 จำนวน 6,000 คน จากโรงเรียนมัธยมของรัฐ และโรงเรียนมัธยมประจำตำบล ในรัฐเพนซิลเวเนีย แล้วทำการทดสอบตัวแบบเชิงสาเหตุและผล โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์วิถี พบว่า ข้อมูลสนับสนุนสมมุติฐาน กล่าวคือ

1. ยิ่งบิดามีการศึกษาสูงบุตรก็จะมี ความคาดหวังทางการศึกษาสูง
2. บิดาที่มีระดับอาชีพสูง บุตรก็จะมี ความคาดหวังทางการศึกษาสูง
3. ยิ่งมีความดีในการกระตุ้น การศึกษาของครอบครัวมาก บุตรก็จะมี ความคาดหวังทางการศึกษาสูง
4. ยิ่งขนาดครอบครัวเล็กลง ความคาดหวังทางการศึกษาของบุตร จะเพิ่มขึ้น
5. บิดาที่มีระดับการศึกษาสูง ก็จะมีระดับอาชีพที่สูง
6. บิดาที่มีระดับการศึกษาสูง จะมีความดีในการกระตุ้นทางการศึกษา ในอัตราที่สูง
7. บิดาที่มีระดับอาชีพที่สูง จะมีความดีในการกระตุ้นทางการศึกษา ในอัตราสูง
8. บิดาที่มีระดับการศึกษาสูง จะมีขนาดครอบครัวขนาดเล็ก
9. บิดาที่มีระดับอาชีพสูงมักจะมีขนาดครอบครัวขนาดเล็กกว่า
10. ยิ่งขนาดของครอบครัวเล็กลง ความคาดหวังทางการศึกษาของเด็กจะสูงขึ้น

โดยเมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระทั้ง 4 ตัว คือ การศึกษาของบิดา อาชีพของบิดา การกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว และขนาดของครอบครัว ที่มีต่อความคาดหวังทางการศึกษาของเด็ก พบว่า การ

กระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัวเป็นตัวทำนายที่ดีที่สุดในการอธิบาย ความแปรปรวนของความคาดหวังทางการศึกษาของนักเรียน

Allen (1980 : 65-79) ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับความแตกต่างของเชื้อชาติ และเพศ ในเรื่องความฝักใฝ่ในความสำเร็จ (achievement orientation) ทั้งนี้ เพื่อจะทำความเข้าใจขบวนการบรรลุสถานภาพได้ชัดเจน โดยตัวแปรอิสระที่เขาศึกษา ประกอบด้วย

1. ปัจจัยภูมิหลังทางครอบครัว (family background) ประกอบด้วย การศึกษาของบิดา มารดาและพี่ชายคนโต อาชีพของบิดาและมารดา และรายได้ของครอบครัว
2. ตัวแปรบริบทของโรงเรียน (school context variable) ประกอบด้วย แผนการศึกษาของเพื่อน คะแนนเฉลี่ย และบรรยากาศในโรงเรียน
3. ความคาดหวังของผู้ปกครอง ประกอบด้วย ความต้องการให้บุตรเรียนต่อของบิดามารดา และการกระตุ้นในการเรียนต่อของผู้ปกครอง Allen ได้พิจารณาความฝักใฝ่ในความสำเร็จใน 5 มิติด้วยกันคือ ความคาดหวังทางการศึกษา ความต้องการทางอาชีพ ความคิดเกี่ยวกับการศึกษาของตน การยอมรับนับถือตนเอง และการสามารถควบคุมสถานการณ์ ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาของครอบครัว แผนการศึกษาของเพื่อน เกรดเฉลี่ยและความต้องการให้บุตรเรียนต่อจะเป็นตัวทำนายที่ดีมากในทุก ๆ มิติของความฝักใฝ่ในความสำเร็จ และเมื่อพิจารณาในมิติของความคาดหวังทางการศึกษา พบว่า

1. องค์กรประกอบภูมิหลังของนักเรียนมีประสิทธิผลในการอธิบายความคาดหวังทางการศึกษาของคนผิวขาวมากกว่าคนผิวดำ
2. การศึกษาของบิดาและพี่คนโตมีความสัมพันธ์สูงสุดในกลุ่มคนผิวขาว สำหรับชายผิวดำการศึกษาของบิดาและพี่คนโตมีความสัมพันธ์เป็นอย่างมาก ในขณะที่การศึกษาของบิดาและมารดามีผลต่อความคาดหวังทางการศึกษาของหญิงผิวดำ
3. บริบทของโรงเรียนอธิบายความแปรปรวนของความคาดหวังทางการศึกษาได้มากกว่าสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของครอบครัว

4. แผนการศึกษาของกลุ่มเพื่อนและเกรคเจลีย์มีความสำคัญในการทำนายความคาดหวังทางการศึกษาได้ดีมาก ในทุก ๆ กลุ่มเพศและเชื้อชาติ

5. ความคาดหวังทางการศึกษาของครอบครัว เป็นตัวทำนายความคาดหวังทางการศึกษาของบุตรได้ดีที่สุด

Alexander และ Eckland (1975 : 402-406) ได้ทำการศึกษากับองค์ประกอบต่าง ๆ ในขบวนการบรรลุทางการศึกษาในโรงเรียนมัธยม ตัวแปรที่ศึกษาประกอบด้วย สถานภาพภูมิหลังของครอบครัว (family background status) ได้แก่ การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา อาชีพของบิดา และดัชนีการครอบครอง (acquisition index) ความถนัดทางการศึกษา (academic aptitude) แผนการศึกษาของเพื่อน ระดับการเรียนรู้ในชั้นเมื่ออยู่ปี 2 และปีที่ 4 หลักสูตรของนักเรียนในปีที่ 2 และปีที่ 4 ผู้ที่มีอิทธิพลต่อนักเรียน ประกอบด้วย ครอบครัวและครู ความคิดเกี่ยวกับการศึกษาของตนเอง ความคาดหวังทางการศึกษา การบรรลุทางการศึกษาและบริบทของนักเรียน จากตัวแปรดังกล่าวได้ได้สร้างเป็นตัวแทนเชิงสาเหตุและผล แล้วทำการทดสอบตัวแทนโดยใช้การวิเคราะห์วิธีข้อมูลที่ใช้ทดสอบ ได้จากการเก็บข้อมูลแบบระยะยาว (longitudinal data) โดยใช้ตัวอย่างจากนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายของรัฐ ในปี 1955 และติดตามข้อมูลอีกครั้งในปี 1970 ได้จำนวนตัวอย่างทั้งหมด 2077 คน เป็นเพศหญิง 1130 คน เพศชาย 947 คน เมื่อทำการทดสอบตัวแทนเต็มรูปแบบแล้วตัดวิธีที่ไม่มีนัยสำคัญออกไปพบว่า วิธีที่มีนัยสำคัญกับความคาดหวังทางการศึกษา ประกอบด้วย

1. เพศ มีผลกระทบในทางตรงกันข้ามต่อความคาดหวังทางการศึกษา
2. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม มีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษา
3. ความถนัดทางการศึกษา มีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษา
4. หลักสูตรของนักเรียนชั้นปีที่ 2 มีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษา

5. แผนการศึกษาของเพื่อน มีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษา

6. การกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว มีผลกระทบทางตรงต่อความคาดหวังทางการศึกษา

เมื่อเปรียบเทียบผลกระทบของตัวแปรทั้ง 6 พบว่า แผนการศึกษาของเพื่อน มีผลกระทบต่อความคาดหวังทางการศึกษามากที่สุด รองลงมาคือ การกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว และหลักสูตรของนักเรียนในชั้นปีที่ 2 โดยตัวแปรทั้ง 6 ตัว สามารถอธิบายความแปรผันในความคาดหวังทางการศึกษาได้ร้อยละ 45.6 นอกจากนี้ยังพบว่า การกระตุ้นทางการศึกษาของครู ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติกับความคาดหวังทางการศึกษา และค่าสัมประสิทธิ์เชิงวิถีที่ปรากฏออกมาก็เป็นไปในทางตรงกันข้าม

จากผลการวิจัยเกี่ยวกับอิทธิพลของครอบครัวและเพื่อนที่มีต่อแผนการศึกษาต่อของนักเรียนที่ทำการศึกษาโดย Kandel และ Lesser (1969 : 213 - 223) ในการศึกษาทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามถามจากนักเรียนมัธยม 2327 คน ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

การกระตุ้นทางการศึกษาของมารดาและแผนการศึกษาของเพื่อนที่ใกล้ชิดในโรงเรียน มีความสัมพันธ์กับความคาดหวังทางการศึกษา นอกจากนี้ยังพบว่า การกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว มีผลกระทบต่อความคาดหวังทางการศึกษามากกว่าแผนการศึกษาของเพื่อน

Sewell, Haller and Portes (1969:82-92) ได้ทำการศึกษากระบวนการบรรลุทางการศึกษาและการบรรลุทางอาชีพ โดยได้นำเอาตัวแปรทางจิตวิทยาสังคม มาเป็นตัวเชื่อมโยงในการอธิบายความแปรผันของการบรรลุทางการศึกษาและการบรรลุทางอาชีพ เขาได้สร้างตัวแบบเชิงสาเหตุและผลประกอบด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้ ระดับการบรรลุทางอาชีพ (level of occupational attainment) ระดับการบรรลุทางการศึกษา (level of educational attainment) ระดับปณิธานทางอาชีพ (level of occupational aspiration)

ระดับปณิธานทางการศึกษา (level of educational aspiration) อิทธิพลของบุคคลสำคัญ ประกอบด้วย การกระตุ้นทางการศึกษาของบิดามารดา (parental encouragement) การกระตุ้นของครูในการเรียนต่อ (teacher encouragement for going to college) และแผนการเรียนต่อของเพื่อน (friends' college plans) ความสามารถทางการศึกษา (academic performance) สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (socioeconomic status) และความสามารถทางสมอง (mental ability)

ข้อมูลในการศึกษาเก็บจากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายปีสุดท้ายใน Wisconsin ซึ่งเป็นการศึกษาระยะยาว โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งแรกในปี 1957 และติดตามผลอีกครั้งในปี 1964 ได้แบบสอบถามที่ครบถ้วนสมบูรณ์จำนวน 739 ฉบับ หลังจากนั้นทำการทดสอบตัวแบบโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์วิถี

ผลการทดสอบตัวแบบ พบว่า ตัวแปรเกี่ยวกับอิทธิพลของบุคคลที่มีความสำคัญเป็นตัวแปรที่สำคัญมากในตัวแบบ โดยได้ส่งผลกระทบทางตรงเป็นอย่างมาก ต่อ ระดับปณิธานทางการศึกษา ระดับปณิธานทางอาชีพ กล่าวโดยสรุปได้ว่าผลการทดสอบตัวแบบสนับสนุนสมมุติฐานดังต่อไปนี้

1. อิทธิพลของบุคคลที่มีความสำคัญ มีผลกระทบทางตรงต่อระดับปณิธานทางการศึกษา
2. อิทธิพลของบุคคลที่มีความสำคัญ มีผลกระทบทางตรงต่อ ระดับปณิธานทางอาชีพ
3. สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคม มีผลกระทบทางตรงต่ออิทธิพลของบุคคลที่มีความสำคัญ
4. ความสามารถทางการศึกษามีผลกระทบทางตรงต่อ อิทธิพลของบุคคลที่มีความสำคัญ
5. ระดับปณิธานทางการศึกษา มีผลกระทบทางตรงต่อการบรรลุทางการศึกษา
6. การบรรลุทางการศึกษามีผลกระทบทางตรงต่อการบรรลุทางอาชีพ

7. ระดับปัญญาทางอาชีพ มีผลกระทบทางตรงต่อการบรรลุทางอาชีพ นอกจากนั้นยังพบว่า ความสามารถทางการศึกษายังมีผลกระทบทางอ้อมผ่านอิทธิพลของบุคคลสำคัญ ไปสู่ปัญญาทางการศึกษา และการบรรลุทางการศึกษา จากผลการศึกษาพบว่า ตัวแปรปัญญาทางการศึกษา มีค่า residual ที่ไม่สามารถอธิบายได้ด้วยตัวแปร ในตัวแบบเท่ากับ .81 และตัวแปรในตัวแบบทั้งหมดที่อธิบายความแปรผันในตัวแบบของการบรรลุทางอาชีพแล้วมีค่า residual ที่ตัวแปรในตัวแบบไม่สามารถอธิบายได้เท่ากับ .82

Sewell, Hauser and Wolf (1980:551-583) ได้ทำการศึกษากระบวนการบรรลุทางอาชีพของกลุ่มตัวอย่างตั้งแต่ช่วงอายุวัยรุ่น จนถึงช่วงวัยกลางคน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษามีทั้งเพศหญิงและเพศชายที่จบการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย จาก Wisconsin ซึ่งสามารถติดตามข้อมูลในช่วงปี 1957-1975 ได้ ในการวิเคราะห์ ได้พิจารณาสมการทิศทางเดียวของตัวแบบเชิงสาเหตุและผล ของตัวแปรทางจิตวิทยาสังคมเกี่ยวกับการบรรลุทางอาชีพ โดยตัวแบบนี้ได้ปรับปรุงมาจาก ตัวแบบของ Blau and Duncan (1967 อ้างใน Sewell, Hauser and Wolf 1980:551-583)

จากผลการศึกษาเมื่อทำการทดสอบตัวแบบเชิงสาเหตุและผลโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์วิถีเมื่อพิจารณาเฉพาะแผนการเรียนเป็นตัวแปรตาม พบว่า ผลการศึกษาสนับสนุนสมมุติฐานดังต่อไปนี้

1. รายได้ของครอบครัวมีผลกระทบทางตรงต่อแผนการเรียนต่อ
2. อาชีพของบิดามีผลกระทบทางตรงต่อ แผนการเรียนต่อ
3. การศึกษาของบิดามีผลกระทบทางตรงต่อแผนการเรียนต่อ
4. การศึกษาของมารดามีผลกระทบทางตรงต่อ แผนการเรียนต่อ
5. ผลการศึกษา (ความสามารถทางการศึกษา) มีผลกระทบทางตรงต่อแผนการเรียนต่อ
6. การกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว มีผลกระทบทางตรงต่อแผนการเรียนต่อ

7. การกระตุ้นทางการศึกษาของครู มีผลกระทบทางตรงต่อแผนการเรียนต่อ

8. แผนการเรียนของเพื่อนมีผลกระทบทางตรงต่อแผนการเรียนต่อ และพบว่าตัวแปรในตัวแบบสามารถอธิบายความแปรผัน ของแผนการศึกษาของนักเรียน ได้ร้อยละ 39.7 และมีค่า residual ที่ตัวแปรในตัวแบบไม่สามารถอธิบายได้เท่ากับ .78

Nachmias (1977:589-609) ได้ทำการศึกษาระบวนการบรรลุสถานภาพ โดยทำการทดสอบตัวแบบเชิงสาเหตุและผลแล้วเปรียบเทียบในชุมชนที่มีลักษณะการแบ่งช่วงชั้นทางสังคมสองแบบ ประกอบด้วย ชุมชนที่มีลักษณะการแบ่งช่วงชั้นที่ชัดเจน คือชุมชนในเขตเมือง และชุมชนที่มีลักษณะการแบ่งช่วงชั้นไม่ชัดเจน คือชุมชนเมือง Kibbutz ตัวแบบที่สร้างขึ้นประกอบด้วยตัวแปรดังต่อไปนี้คือ ทัศนคติทางอาชีพ ทัศนคติทางการศึกษา ความคาดหวังทางอาชีพของบุคคลที่มีความสำคัญ (significant others' occupation expectation) และความคาดหวังทางการศึกษาของบุคคลที่มีความสำคัญ (significant others' education expectation) ซึ่งประกอบด้วย การกระตุ้นทางการศึกษาของครอบครัว การกระตุ้นทางการศึกษาของครู และแผนการศึกษาของเพื่อน ความสามารถทางการศึกษา ความสามารถทางสมอง ระดับการศึกษาของบิดามารดา และระดับอาชีพของบิดามารดา

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลในปี 1975 โดยใช้แบบสอบถาม ตามนักเรียนชั้นปีที่ 2 และปีที่ 3 ในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายที่อยู่ในเขตเมือง จำนวน 400 คน และนักเรียนชั้นปีที่ 2 และปีที่ 3 จากนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเมือง Kibbutz จำนวน 350 คน

ผลการศึกษาหลังจากได้ทำการทดสอบตัวแบบดังกล่าวโดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์วิถี พบว่า เมื่อพิจารณาถึงผลกระทบทางตรงและผลกระทบทางอ้อมพบว่า ทั้งกลุ่มตัวอย่างในเขตเมือง และกลุ่มตัวอย่างในเมือง Kibbutz นั้น

ตัวแปรความสามารถทางการศึกษามีผลกระทบทางตรงต่อปณิธานทางการศึกษา มากที่สุด โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เชิงวิถึ เท่ากับ .36 และ .48 ตามลำดับ ตัวแปรที่มีผลกระทบต้อปณิธานทางการศึกษา ในอันดับรองลงมาของกลุ่มตัวอย่าง ในเขตเมืองก็คือ สถานภาพทางอาชีพของครอบครัวมีค่าสัมประสิทธิ์เชิงวิถึเท่ากับ .32 ความสามารถทางสมองมีค่าเท่ากับ .22 และความคาดหวังทางการศึกษา ของบุคคลที่มีความสำคัญเท่ากับ .18 และเมื่อพิจารณาจากกลุ่มตัวอย่างในเมือง Kibbutz พบว่าตัวแปรที่ส่งผลกระทบต้อปณิธานทางการศึกษาในอันดับรองลงมา ก็คือ ความคาดหวังทางการศึกษาของบุคคลที่มีความสำคัญซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์เชิงวิถึ เท่ากับ .35 ระดับการศึกษาของครอบครัวมีค่าสัมประสิทธิ์เชิงวิถึเท่ากับ .30 และความสามารถทางสมองมีค่าเท่ากับ .21

Thomas (1979:209-222) ได้ทำการศึกษาผลกระทบของชาติวุฒิ การประสบความสำเร็จ และความคาดหวังทางการศึกษาที่มีต่อการเรียนต้อ ของนักเรียนผิวขาว และผิวดำ โดย Thomas ได้ตั้งข้อสมมุติว่า สถานภาพของ ครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย อาชีพของบิดา การศึกษาของบิดา การศึกษาของมารดา และดัชนีของครัวเรือน (household index) จะส่งผลกระทบผ่านไปยัง ความสามารถทางการศึกษา ส่งผลกระทบไปยัง ลำดับการเรียนในชั้น และ สายการเรียน แล้วส่งผลกระทบไปยังความคาดหวังทางการศึกษา และการเรียนต้อ หลังจากจบชั้นมัธยมศึกษา ข้อมูลในการศึกษาได้จากการสอบถามนักเรียนผิวขาว และนักเรียนผิวดำ ที่เข้าเรียนในวิทยาลัยหลังจากจบชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายแล้ว จำนวน 7249 คน ผลการศึกษาเมื่อทำการทดสอบสมมุติฐานแล้วพบว่า ในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนผิวขาว ตัวแปรที่ส่งผลกระทบต้อความคาดหวังทาง การศึกษามากที่สุดคือ สายการเรียน ซึ่งมีค่าสัมประสิทธิ์เชิงวิถึเท่ากับ .25 ตัวแปรที่ส่งผลกระทบรองลงมาคือ ความสามารถทางการศึกษามีค่า .22 สถานภาพของครอบครัวมีค่าสัมประสิทธิ์เชิงวิถึเท่ากับ .17 และลำดับการเรียน ในชั้นมีค่า เท่ากับ .13 โดยตัวแปรทั้ง 4 สามารถอธิบายความแปรผันของ ความคาดหวังทางการศึกษาได้ ร้อยละ 28

เมื่อพิจารณาในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นนักเรียนมีค่า พบว่า ตัวแปรที่ส่งผลกระทบต่อความคาดหวังทางการศึกษามากที่สุดคือ ความสามารถทางการศึกษา โดยมีค่าสัมประสิทธิ์เชิงสถิติ เท่ากับ .28 รองลงมาคือสายการเรียนมีค่าเท่ากับ .17 ลำดับการเรียนรู้ในชั้นมีค่า เท่ากับ .14 และสถานภาพของครอบครัวมีค่าเท่ากับ .13 โดยตัวแปรในตัวแบบสามารถอธิบายความแปรผันของตัวแปรความคาดหวังทางการศึกษาได้ร้อยละ 25